

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE GÖRÜLEN KİMİ DİL ÖZELLİKLERİ

Numan Kartal

Karacaoğlan, ladini (din dışı-profane) halk edebiyatımızın en büyük ozanlarından biridir. "Türk saz şairleri içinde halk dilinin ve halk zevkinin bütün inceliklerini kudretle terennüm ederek bu edebiyatın en sevilen şiirlerini söyleyen şairin" (1) dili hakkında kaynaklarda; "Karacaoğlan'a ait şiirlerin büyük çoğunluğu, sade ve yaygın Türkçe'nin en güzel örnekleridir." (2) "Her halk şairi gibi, Karacaoğlan da şiirlerinde kendi yöresinin dilini kullanmıştır. Ne var ki, Karacaoğlan yöresel dili kullarıştaki ustalığı ya da yetkinliği ile öteki şairlerden hemen ayrılır." (3) yargısına varılmaktadır.

Bizce Karacaoğlan'ın dili, bilimsel olarak etimolojik ve morfolojik yönlerden ele alınabileceği gibi; O'nun halk dilini kullarıştaki ustalığını yansıtan nitelikler üzerinde de durulabilir. Bu nitelikler arasında ozanın şiirlerinde kullandığı atasözleri, deyimler ve ozana özgü deyişler bizim dikkatimizi çemektedir. Bu nedenle biz, bildirimizde ozanımızın şiirlerinde geçen atasözleri, deyimler ve ozana özgü deyişler üzerinde duracağız. Bunları, incelememize temel aldığımız Cahit Öztelli'nin "Karaca Oğlan" (4) adlı yapıtındaki şiirler üzerinde örnekleriyle göstermeye çalışacağız.

Bu alanda ilk çalışmaların, değerli araştırmacılarımızdan !. Hilmi Soykut (5) ile E. Kemal Eyuboğlu (6) tarafından yapıldığı görülmektedir.

- (43) BANARLI, sami: Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt II, Milli Eğitim Basımevi, İst.1971, s.715.
- (44) KARAER, M. Necati: Karacaoğlan, Tercüman 1001 Temel Eser-Basım Tarihi Yok, s.60.
- (45) KÖKLÜGİLLER, Ahmet: karaca Oğlan, Ertüze Yayınları, İst. 1984, s. 12.
- (46) ÖZTELLİ, Cahit: Karaca Oğlan, Milliyet Yayınları, II. Baskı, İst.1970.
- (47) SOYKUT İ. Hilmi: Açıklamalarıyla XII.Asırdan XX.Asra Kadar Unutulmaz Mısralar, Sönmez Neşriyat, İst. 1986, s.287-292.
- (48) EYUBOĞLU, E. Kemal: Atasözleri ve Deyimler, Cilt. I ve II, İstanbul-1973.

Bizim, incelememize temel aldığımız Cahit Öztelli'nin "Karaca Oğlan" adlı yapıtında 322 koşma, 90 semai, 43 türkü ve 25 adet destan olmak üzere toplam 480 şiir vardır.

Bu şiirler gözden geçirildiğinde, Karacaoğlan'ın halk dilinde yaygın olan atasözleri ve deyimlerden geniş ölçüde yararlandığı, şiirlerinde kendisine özgü deyişlere yer verdiği görülmektedir. Bu nedenledir ki Karacaoğlan'ın şiirleri, "Türk insanının içliliğinin, duyma, düşünme gücünün, dünyayı görüşünün en iyi yansıtıcısıdır" ve ondaki dil "Türkçenin gücü"dür. (7)

Cahit Öztelli'nin yapıtında yer alan 480 şiirde saptayabildiğimiz atasözü, deyim ve ozana özgü deyişlerin alfabetik sıraya göre örnekleri şunlardır.

ATASÖZLERİ

- A) 1- Ah çekenin yüreğinden kan damlar. Kadir
Mevlâm seni bana denk ede Ah çekince
yüreğimden kan gide (Şiir nr.64)
- 2- Akıl başa yar değil.
Sevmeseydim senin gibi sertleri
Ah neleyim akıl başa yar değil (Şiir nr.104)
- 3- Alıcı kuş yüksek yapar yuvayı.
Havayı da deli gönül havayı
Alıcı kuş yüksek yapar yuvayı (Şiir nr.251)
- 4- Altın pas tutmaz, (deli yas tutmaz).
Kara bağrım ezdin ne salınırsın
Cevahir pas tutmaz, ne silinirsin (Şiir nr.21) (8)
- 5- Altını sarrafa sor, cevahiri kuyumcuya.
Elimden aldırдын telli Hatçe'yi
Sarrafı da bilir altın akçeyi (Şiir nr.113) (9)

(49) AKSAN, Doğan: Türkçenin Gücü, Bilgi Yayınevi, İkinci Basım, Ankara-1990, s.9

(50) Mısralardaki "ezdin, salınırsın, silinirsin" sözcükleri, E. Kemal Eyuboğlu'nun a.g.e. cilt. 1, s.14'te "ezgin, salunursün, silinürsün" biçiminde geçmektedir.

(51) İlk dize, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.15'te "Aldırдын elimden telli Hatçe'yi" biçiminde geçmektedir.

- 6- Anadan geçilir yardan geçilmez
Gurbette ölenin gözü yumulmaz
Muhabbetli dostundan gönül ayrılmaz (Şiir nr.437) (10)
- 7- Arife tarif gerekmez (ne hacet).
O yâr bize yine nâme yollamış
Arif olan sözlerinden anlamış (Şiir nr.51)
- 8- Armudun iyisin dağda ayı yer.
Almanın eyisin ayı yerimiş
Bil kara zülfüne kullar olduğum (Şiir nr.144)
- 9- Ateş düştüğü yeri yakar.
Od düştüğü yeri yakar
Değme dalda gül mü biter (Şiir nr.470)
- 10- Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.
Ataş yanmayınca tütün mü tüter
Ak göğsün üstünde çimen mi biter (Şiir nr.63) (11)
- 11- Attan düşen (yine) atlanır.
Yiğit attan düşer iğne atlanır
Yiğit olan her cefâya katlanır (12) 12- Az
yaşa uz yaşa, akıbet ölüm gelir başa.
Az yaşa, uz yaşa âhırı ölüm
Ahirete karşı götür imanını (Şiir nr.47)
- B) 13- Bin tase bir borç ödemez.
Bin kaygu bir borç ödemez
Gamlanma gönül gamlanma (Şiir nr.417)
- 14- Bir yiğite bir yar yeter.
Bir yiğide bir yâr yeter
İki seven del'olma mı (Şiir nr.332) (13)

- (52) İkinci dize, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. S.15'te "Anadan ayrılır yardan ayrılmaz" biçimindedir.
- (53) İkinci dizede geçen "Çimen" sözcüğü E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.26'da "uban" biçimindedir.
- (54) E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.28'de yer alan bu dizeler, Cahit öztelli'nin yapıtında yer almamaktadır.
- (55) İkinci dizedeki "olma mı" sözcüğü, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.46'da "olmalı" biçimindedir.

- C) 15-Cehennem ateşini herkes kendi götürür.
Herkes atasını burdan götürür O dünyaya ataş olmaz, nâr
olmaz (Şiir nr. 479) (14) 16-Çok yaşayıp sürünmekten az
yaşayıp devran sürmek yeğdir.
Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden Az yaşayıp devran
sürmek yeğ imiş (Şiir nr.300) (15)
- D) 17-Dost ağlar, düşman güler.
Karac'oğlan der ki, nolup nolmadan
Dost ağlayıp düşman bize gülmeden (Şiir nr.41)
- 18-Dünya fani, ahiret baki. Dünya fâni,
insan konuk Demlerin süren öğünsün
(Şiir nr.387)
- 19-Dünya Sultan Süleyman'a kalmamış. Sultan
Süleyman'a kalmayan dünya Bu dağlar
yerinden ayrılır bir gün (Şiir nr.465)
- E) 20-El için ağlayan gözden olur (Yar için dövünen dizinden
olur).

Ağacın eyisi özünden olur Yiğidin eyisi sözünden olur El için
ağlayan gözünden olur Ağlama hey gözü yaşın sevdiğim (Şiir
nr.123) (16) 21-El iki söylerse sen bir söyle. Mecliste arif ol kelâmı
dinle El iki söylerse, sen birin söyle (Şii nr.457) (17) G) 22-
Geçme nâmert köprüsünden koparsın su seni. Kötüler köprü olsa
üstünden geçmem Taşkın suya uğradırım yolunu (Şiir nr. 309)

(56) Bu dizeler, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.55'te "Cehennem yerinde hiç ateş
yoktur/Herkes ateşini bile götürür" biçimindedir.

(57) İkinci dizedeki "yaşayış" sözcüğü, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.60'ta
"yaşayub" biçimindedir.

(58) Dizelerdeki "eyisi" sözcüğü, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.87'de "iyisi"
biçiminde geçmektedir.

(59) İkinci dizedeki "birin" sözcüğü, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.87'de "de bir"
biçimindedir.

- 23-Gel denmeyen yere varılmaz.
Yeni belledim güzellerin huyunu
Gel denmeyen yere varılmaz imiş (Şiir nr.302)
- 24-Gönül kimi severse güzel odur.
Karac'oğlan der ki böyle ne imiş
Gönül kimi severse güzel o imiş (Şiir nr.144) 25-
Gönül kocamaz (karımaz).
Sıfat kocar ama gönül kocamaz
Şimdi gönlüm bir yosmaya vurgundur (Şiir nr.281)
- 26-Göze yasak olmaz.
Vilâyet hünkârın, seyran bizimdir
Göze yasak olmaz, gezer yürürüm (Şiir nr.281)
- 27-Gurbette sultan olacağına yurdunda züğürt ol.
Gurbet ilde padişahlık sürmeden
Vatanında züğürt olmak yeğ imiş (Şiir nr.300) 28-
Gül dikensiz olmaz.
Gül dikensiz bitmez imiş
Bülbül gülsüz ötmez imiş
İşe güce yetmez imiş
Eli, yârdan ayrılanın (Şiir nr.373)
- 29-Güler yüz, tatlı dil.
Karac'oğlan der ki, burda durulmaz
Güleç yüze, tatlı dile doyulmaz (Şiir nr.472)
- 30-Gün doğmadan neler doğar.
Gün doğmadan şavkın düşmüş pınara
Gün, üstüne bir gün daha doğar mı? (Şiir nr.69)
- 31-Güzde av avlanmaz, yazda at bağlanmaz
Güz gününde av avlanmaz
Yaz gününde at bağlanmaz (Şiir nr.344) 32-
Haktan yüz çeviren murat almaz.
Güvenirsen Hakk'a güven
Murad almaz, yüz çeviren (Şiir nr.407)
- 33-Hastanın halini sağlar ne bilir.
Hastanın halinden ne bilsin sağlar

- Döşek melil melil, yastık kan ağlar (Şiir nr.300) (18)
- 34-Her işin başı sağlıktır.
Sağlıktır her işin başı
Gamlanma gönül gamlanma (Şiir nr.417) (19)
- l) 35-İki söyle bir dinle.
Mecliste arif ol, kelâmı dinle
El iki söylerse sen birin söyle (Şiir nr.457)
- 36-İnsanoğlu çiğ süt emmiştir.
İnsan çiğ süt emmiş ilimâd olmaz
Kapında hizmetkâr kulundan sakın (Şiir nr.176)
- 37-İyilik bilmeyen adam sayılmaz. İnsanın kötüsü iyilikten
bilmez Kursaksıza öğüt versen de almaz (Şiir nr.176) K)
- 38) Kara gündür, gelir geçer. Kara gündür gelir geçer
Gamlanma gönül gamlanma (Şiir nr.417)
- 39-Kısmet ise gelir Hintten, Yemen'den, kısmet değilse ne
gelir elden?
Kısmetin varise gelir Yemen'den Kısmetin
yoğise ne gelir elden (Şiir nr.46)
- 40-Kimsenin ettiği yanına (kâr) kalmaz.
Karac'oğlan der, bu böyle olmaz O yârin ettiği
yanına kalmaz (Şiir nr. 6) (20)
- 41-Kişi ettiğini bulur.
Sana senden olmuş, benden olmasın Herkes
ettiğini bulmaz mı sandın (Şiir nr.175)
- 42-Konan göçer, gelen geçer.
Karac'oğlan der ki, konanlar göçmez Bu
ayrılık bizlen arasın açmaz

- (60) İlk dizedeki "bilsin" sözcüğü, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.120'de "bilsün" biçimindedir.
- (61) İlk dizedeki "her işin" sözcüğü yerine, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.125'te "cümlelerin" sözcüğü geçmektedir.
- (62) Dizelerde yer alan "der" ve "ettiği" sözcükleri, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.162'de "der ki" ve "ittiği" biçimindedir.

Bir kötü gönlüm var, güzelden geçmez Ne güzele
doymaz gözüm var benim (Şiir nr.132) 43-Kurdun
eniği kurt olur.

Şahin kocasa da vermez avını

Ta ezelden kurd eniği kurd olur (Şiir nr.478)

- M) 44-Mert olan sözünde durur.
Merdoğlu merdim ben, sözümünden dönmem Çıktı
sözüm, yâr yolunda bil beni (Şiir nr.78) 45-
Muhannes kapısı, yılan ağızı.
Muhannet sofrasında karnın doyuran İki
elle zehir yemiş gib'olur (Şiir nr.473)
- N) 46-Ne gündüzüm gündüz, ne gecem gece.
Benim gönlüm şu güzele bağlıdır (Şiir nr.257)
- S) 47-Sabreden kula zeval gelmez. Sabr
eyleyin sabır ile Zeval gelmez imiş kula (Şiir
nr.396) 48-Sağ olan başa neler gelir.
Bitmedik işlere Mevlâ ulaşa Daha ne gelir
sağ olan başa (Şiir nr.177) 49-Ser ver, sır
verme.
Yiğit olan kimse saklar sırrını Kötü kalbindekin dile
getirir (Şiir nr.273) 50-Sıfat kocar, gönül kocamaz.
Sıfat kocar amma gönül kocamaz Şimdi gönlüm bir
yosmaya vurgundur (Şiir nr.281)
- Ş) 51-Şahin kocasa da avını vermez. Şahin kocasa
da vermez avını Tâ ezelden kurd eniği kurd
olur (Şiir nr.478)
- T) 52-Taş yerinde ağırdır.
Çağır Karac'oğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır (Şiir nr.352) (21)

(21) kinci dizedeki "yerde" sözcüğü, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.223'te "yirde"
biçimindedir.

53-Tırnağın varsa başını kaşı.
Tırnağın var ise başını kaşı
Kimseden kimseye vefa yoğ imiş (Şiir nr.300) 54-
Tuz ekme hakkı.

Helâl edin tuz ekmeğin hakkını
Varamıyom, beni burda eğler var (Şiir nr.240) (22)

Y) 55-Yalnız taş duvar olmaz.
Yalnız taşla dıvar olmaz
Yoldan deyi deyi ağlarım (Şiir nr.360) (23)

56-Yazılan başa gelir.
Ecelden korkup da sen geri durma
Yiğidin alnına yazılan gelir (Şiir nr.272) (24)

DEYİMLER

- A)** 1-Acı dil.
Bıktım usandım bu acı dillerden (Şiir nr.112)
- 2- Adam etmek. Adam edip meclislere
yetiren Derdimin ortağı anam da geldi (Şiir
nr.54)
- 3-Akıldan çıkmamak. Kerem et aklından
çıkarma beni Ağla göz yaşını sil melil melil
(Şiir nr.105)
- 4-Akıl sır ermemek.
Yad ellere gönül verdim de döndün Gönül
sana akıl erdiremedim (Şiir nr.122)
- 5-Aklını yağmaya (talana) vermek.
Sabahtan uğradım ben bir güzele
Görünce aklımı verdim talana (Şiir nr.12)

(63) Dizelerdeki "edin, varamıyom" sözcükleri, EK. Eyuboğlu, a.g.e. s.229'da "idin varamayom" biçimindedir.

(64) İkinci dizedeki "yoldan, deyi" sözcükleri E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.238'de "Yoldaş, deyu" biçimindedir.

(65) İlk dizedeki "durma" sözcüğü, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. s.241'de "kalma" biçimindedir.

6-Akşam suları.

Akşam sularında, yatsı sonunda Gel de
muradım al, dedi bana (Şiir nr. 11)

7- Alaz alaz olmak.

Haydi oğlum haydi, yoluna yürü
Alaz alaz olmuş dağların karı (Şiir nr.272)

8- Allah'tan bulmak.

Bülbüle söyleyin gülüne konsun Beni yardım eden
Allah'tan bulsun (Şiir nr.309) 9-Ardına düşmek.
Biz de düştük bir güzelin ardına Güzel göçmüş
biz konalım yurduna (25)

10- Aşına ağı katmak.

Bir ulu korkum var kahpe felekten
Bir gün ağı katar aşım benim (Şiir nr.133) (26)

11- Ata da soy gerek, ite de.

Bu dostluğun senin, boyuna sürmez
Anadan atadan soy olmayınca (Şiir nr.10)

12- Ateşlere yakmak.

Sevmek değil imiş senin muradın Niçin beni atasına
yandırdın (Şiir nr. 215) (27) B

13- Bağrı delinmek.
Bağrıma dökerim közü
Kara bağrım deler gelir (Şiir nr.399)

14- Bağrı ezilmek.

Karac'oğlan der ki salınıp gezme Gören
âşıkların bağrını ezme (Şiir nr.4)

15- Bağrına basmak, (Bağrına taş basmak).

(66) N.K. Eyuboğlu, a.g.e. II.Cilt, s.29'da yer alan bu dizeler Cahit Öztelli'nin
yapıtında yer almamaktadır.

(67) İlk dize, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. Cilt. II, s.31'de "Korkarım sevdiğim zâlim
felekten" biçimindedir.

(68) İkinci dizedeki "atasına" sözcüğü, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. Cilt.II, s.34'te
"ateşlere" biçimindedir.

- Bağrıma basarım taşlar
Akıttım gözümde yaşlar (Şiir nr.399)
- 16- Bağrı kül olmak.
Şu bağrım kül oldu, hep yana yana
Onu söndürmeye sel gerek barta (Şiir nr.10)
- 17- Bağrını taşla döğmek.
Irak yerden kem haberin duyarsam Döğünürüm
kara bağrım taşınan (Şiir nr.162)
- 18- Bağrı taş olmak.
On ik'aydır bize selâmı gelmez
Yoksa imansızın bağrı taş m'ola (Şiir nr.6)
- 19- Başa kakmak.
Sen eyilik et de o zayi olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma (Şiir nr.457) (28)
- 20- Başı darda olmak.
Yüzün kara olsun Hak divanında
Kıyamet gününde başın dar olsun (Şiir nr.218)
- 21- Başına derd olmak.
Bir püsküllü derdi başıma aldım
Bu azgın dert beni gurbete saldı (Şiir nr.35) (29)
- 22- Başına gelmek.
Bir yiğit gurbete gitse Gör başına neler
gelir Merdin sılayı andıkça Yaş, gözüne
dolar gelir (Şiir nr.399) (30)
- 23- Başına (işler) gelmek.
İli göçmüş ıssız kalmış yurtlan Söyleyemem başa
gelen halleri (Şiir nr.220)

- (69) Dizelerdeki "et, zayi, darılıp" sözcükleri, E.K. Eyuboğlu, a.g.e. Cilt. II s.58'de "it, zayi, darılıub" biçimindedir.
- (70) Dizelerdeki "aldım, beni" sözcükleri, a.g.e. s.61'de "aldım, seni" biçimindedir.
- (71) Dizelerdeki "gitse, gözüne" sözcükleri, a.g.e. s.62'de "çıkısa, gözine" biçimindedir.

- 24- Başını alıp gitmek.
Yaz gelir de heveslenir bitersin
Güz gelince başını alır gidersin (Şiir nr.31)
- 25- Beli bükülmek.
Gökte turnalar çekilir
İner yerlere dökülür
Onbeş yaşında bükülür
Beli, yârdan ayrılanın (Şiir nr.373)
- 26- Belini kırmak.
Nazlı yârdan geldi bana bir nâme Eğer
doğru ise kırdı belimi (Şiir nr.309)
- 27- Boynunu bükmek.
Taramış zülfünü, açmış aynını
Eğmiş kametini, bükmüş boynunu (Şiir nr.111) (31)
- 28- Boyun eğmek (Baş eğmek).
Seni can-u gönülden sevmeyen kişi Geçer de karşında
boyun eğer mi (Şiir nr.71) C) 29- Can içinde can.
Gece gündüz kız sevdana yelerdim
Can içinde canım idim bir zaman (Şiir nr.160) (32)
- 30- Canına kıymak.
Tatlı olur, ben canıma kıyamam
Ağı yedir, kömür gözlüm aşınan (Şiir nr. 162)
- 31- Canını vermek.
Karac'oğlan canın verdi
Hep bu dünya benim derdi (33)
- 32- Ciğeri delinmek.
Delindi ciğerim kapandım yere
Beni kaldıracak el gerek bana (Şiir nr.10)

(72) İkinci dizedeki "eğmiş, boynunu" sözcükleri, a.g.e. s.88'de "iğmiş, boynını" biçimindedir.

(73) İlk dizedeki "gece" sözcüğü, a.g.e. s.95'te "gice" biçimindedir.

(74) a.g.e. s.107'de yer alan bu dizeler Cahit Öztelli'nin yapıtında geçmemektedir.

- 33- Ciğerinden kan gitmek
Gönül suyu gözlerimden akıyor
Ah etlikçe ciğerimden kan gider (Şiir nr. 247) (34)

- 34- Çiğ süt emmek.

İnsan çiğ süt emmiş, itimat olmaz Kapında hizmetkâr
kulundan sakın (Şiir nr.176) D) 35- Darda kalmak
(Bulunmak).

Karac'oğlan der ki, darda kalmayın Azdırıp
yolumu, karda kalmayım (Şiir nr.74)

- 36- Defter tutmak (etmek).
Bin yaşasam, hesap etmem ölümü
Defter tutsam, olancası bir gündür (Şiir nr.280) (35)

- 37- Deli divane olmak.
Akça kızlar göç eyledi yurdundan
Koç yiğitler deli oldu derdinden (Şiir nr.17)

- 38- Dem sürmek (Demini...).
Dünya fâni insan konuk
Demlerin süren öğünsün (Şiir nr.387)

- 39- Derde uğratmak.
Siyah zülflerin eyleme perde
Beni uğrattın bin türlü derde (Şiir nr.189)

- 40- Derdine dert katmak.
Oturmuş derdime dert mi katarsın
Alem sele gitti gözün yaşından (Şiir nr.157)

- 41- Derdinideşmek (depreştirmek).
Derildi dertlerim, artsız arasız
Üst üste dizildi, sıralandı, gel (Şiir nr.98)

- 42- Derdine yanmak.
Karac'oğlan derde yandım yanalı
Aşk elinden yüreciğim bereli (Şiir nr.12)

(75) İlk dizedeki "gözlerinden" sözcüğü yerine, a.g.e. s.112'de "ciğerinden"
sözcüğü kullanılıyor.

(76) İlk dizedeki "hesap, ölümü" sözcükleri, a.g.e. s.125'te "hisab, itmeme,
ölümü" biçimindedir.

- 43- Dardini açmak.
Hey ağalar bir onulmaz derdim var
Olur olmaz yâre açamıyorum (Şiir nr.145)
- 44- Dardini dökmek.
Sen dururken derdim kime dökeyim
Uyan ey gözünü sevdiğim uyan (Şiir nr.167)
- 45- Dermansız kalmak.
Sılaya varmaya dermanım yoktur
Nazlım beklemesin yollarımı (36)
- 46- Dert üstüne dert katmak.
Tozar arap atlar tozar
Dert üstüne dertler katar (Şiir nr.407)
- 47- Destan yazmak.
Gün cemâlin görem, yazam destana Sen
kaşını kaldırmıyon ne fayda (Şiir nr.5)
(77) Devleti başında (olmak) (... sönmek).
Devleti başında olan kişinin
Sevdiceği kendi ile bir olur (Şiir nr.283)
- (78) Devran sürmek.
Fırsat elde iken sürün devranı
Kocalıkta devran sürülmez imiş (Şiir nr.302)
- 50- Dile düşmek (... düşürmek).
Yiğit olan gizli sırrın bildirmez
Kötüler sevdiğin dile düşürür (Şiir nr.291)
- 51- Dillere destan olmak.
Destan olmak kolay değil dillere
Kurban olam koynundaki güllere (Şiir nr.117)
- 52- Dilinden şeker akmak.
Söyledikçe şeker akar dilinden
Korkarım ki sana göz değer gelin (Şiir nr.448)
- 53- Dillerde söylenmek.
Ben ölürsem söylenirim dillerde (Şiir nr.435)

(36) a.g.e. s.132'de yer alan bu örnek Cahit Öztelli'nin yapıtında geçmemektedir.

- 54- Döğünüp ağlamak.
Döğün döğün ağla bari
Benim gönlüm olmayınca (Şiir nr. 327)
- 55- Dünya başına dar olmak (gelmek).
Ala gözlerini sevdiğim dilber
Dünya başıma dar oldu da tez gel (Şiir nr.99)
- 56- Dünya gözüne karanlık (zindan) görünmek.
Dünya zindan görünüyor gözüme
Nazlım, senden ayrılması güç oldu (Şiir nr.307)
- (79) Düşünü hayra yormak.
Karac'oğlan seni gördüm
Düşümü hayıra yordurh (Şiir nr.332)
- (80) Düşüp kalkmak.
Yıkılıp düşene gülme sakın sen Yiğit düşüp kalkmayınca
belli olmaz (Şiir nr.479) E) 59- El bağlamak.
Geri dönüp haberini almadık
El bağlayıp divanına durmadık (Şiir nr. 111)
- 60- El'aman demek.
EPaman deyip de çokça yalvarsak
O zaman bir ikrar vermen mi gelin (Şiir nr.194)
- 61- El çekmek.
Kötüler sandı ki ben yârdan geçtim
Ölmeyince çeker miyim elimi (Şiir nr.309)
- 62- El gibi tutmak.
Karac'oğlan tutma beni el gibi
Akıttım gözümünden yaşı sel gibi (Şiir nr.73)
- 63- Eli kalem tutmak.
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye (Şiir nr.421)
- 64- Eli kolu (ayağı) bağlı olmak (kalmak).
Karac'oğlan der ki, kolu bağılıyım
Ciğerciği aşk oduyla dağılıyım (Şiir nr.299)

65- Ellerini kana basmak (bulamak). Sana gelen kada tatlı canıma Beni öldür bas ellerin kanıma (Şiir nr.89) (37) G)

66- Gaflet basmak.

Bilmem gaflet basdı, yattı uyudu

Bilmem o yâr bize küstü gelmedi (Şiir nr.55)

67- Gönlü akmak.

Benim gönlüm olur olmaza akmaz Akıttım

gönlümü, selden ziyade (Şiir nr.19)

68- Gönül eğlendirmek.

Yüz elli keselik malın olsa da

Gönül eğleyecek yâr ver, sen bana (Şiir nr.14)

(81) Gönül (kalp) kırmak (yıkmak).

Kanlarım kurudup, yüreğim yakma

Hatırlar incidip, gönüller yıkma (Şiir nr.286)

(82) Gönül yapmak.

Yârimin gönlünü yapayım dedim

Yıkılmış gönlümü yapamam kalan (Şiir nr.159)

71- Gönülden yası silmek.

Anamın babamın çektim yasını

Kara gözlüm silsen gönül pasını (Şiir nr. 264)

72- Göz değmek.

Ne güzel yaratmış Yaradan seni

Korkarım ki sana göz değer gelin (Şiir nr.448)

73- Göz göz olmak.

Sen de bencileyin yârdan mı oldun

Göz göz oldu sinemdeki yaralar (Şiir nr.227)

74- Gözleri süzölmek.

Üçü orta boylu gayet güzel

Üçü uzun boylu, gözlerin süzer (Şiir nr. 16)

75- Gözü açık gitmek.

Ölsem gurbet ilde gözüm yumulmaz

Anam, atam, bir ağlarım yok benim (Şiir nr.131)

(37) İlk dizedeki "kada" sözcüğü, a.g.e. s.172'de "kaza" biçiminde geçmektedir.

- 76- Gözü kan yaş ile dolmak.
Karac'oğlan der ki, böyle oluğtur
Ala gözün kan yaş ile doluğtur (Şiir nr.250)
- 77- Güleç yüz tatlı dil.
Karac'oğlan der ki, burda durulmaz
Güleç yüze, tatlı dile doyulmaz (Şiir nr.472) (38)
- 78- Ham süt (emmiş).
Yiğit yiğidin yoldaşı
Eyilerde ham süt olmaz (Şiir nr.417) (39)
- 79- Hatır yıkmak.
Kaş eğip de bakar beni yakmağa
Ne çok heves eder hatır yıkmağa (Şiir nr. 117)
- 80- Hayali gözünde uçmak.
Öğüd versem öğüdün kâr etmez
O yârin hayali gözümde gitmez (Şiir nr.318)
- 81- Helâl olsun.
Helâl olsun al yanaktan emdiğim
El uzatıp gonca gülün derdiğim (Şiir nr.147)
- 82- Hor görmek.
Beni kara diye yerme
Mevlâm yaratmış hor görme (Şiir nr.460)
- l) 83- Ilgit ilgit esmek (... akmak).
Ilgit ilgit esen seher yelleri
Esip esip yâre değmeli değil (Şiir nr.101)
- i) 84- İş başa düşmek (çıkılmak).
Yaşa Karac'oğlan yaşa
Ben söylerim coşa coşa
İş düşünce garip başa
Düşünerek gider gelir (Şiir nr.399) K)
- 85- Kadasını almak (Kada..) (derdini..).
Dedi: gitme ben de varayım
Dedi: gel yanıma kadan alayım (Şiir nr.21)

(83) İkinci dizedeki "dile" sözcüğü, a.g.e. s.228'de "söze" biçimindedir.

(84) İlk dize, a.g.e. s.236'da "Yiğit yiğide yad olmaz" biçimindedir.

(85) Kalbi yanmak.

Karac'oğlan size bakar sevinir

Sevinirken kalbi yanar gövünür (Şiir nr.234)

(86) Kan ağlamak.

Kan ağlasın iki gözüm

Ölünce sevmesem seni (Şiir nr.429)

88- Kan girmek.

Haramı olmuş ta yola inmişsin

Öldürmüş âşığı kana girmişsin (Şiir nr.193)

89- Kanına girmek.

Karac'oğlan der ki, girme kanıma Gözlerin de

ok atıyor canıma (Şiir nr.174)

90- Kaşlarını çatmak.

Elif kaşların çatar

Gamzesi sineme batar (Şiir nr.421)

91- Kefeni biçilmek.

Kefenim biçildi, kabrim kazıldı Mezarımın üstü

karalandı, gel (Şiir nr.98)

92- Kem haber duymak.

Irak yerden kem haberin duyarsam Döğünürüm

kara bağrım taşınan (Şiir nr.162)

93- Kendini bulmak.

Yitirdim kendimi, bulmadım gitti

Sevdası başımda, ağlar gezerim (Şiir nr. 134)

94- Kendi halinde, (Eli koynunda).

Ben kendi halinde gezip tozarken

Bak gözümden akan yaşıma benim (Şiir nr.233)

95- Kitaba el basmak.

Senden gayri yâr sevmedim vallaha Getir el

basayım Kitabullaha (Şiir nr.252)

96- Kurban olayım.

Karac'oğlan bulma kusur huyuma Kurban olam kaşlarının
yayına (Şiir nr.61) M) 97- Murada ermek.

Karac'oğlan muradına erersen

İnelim Reşvan'a güzel ararsan (Şiir nr.271)

- N) 98- Nazar değmek.
Kaşların neden eğmişsin Kız sana nazar
değmesin (Şiir nr.323) 99- Nazını çekmek.
Kocadım çekemem nazı
Bağrıma dökemem közü (Şiir nr.399)
- S) 100-Saçını başını yolmak.
Saçım başım yolup kendi eğnime
Geyik postlarını bağlar gezerim (40)
- 101- Safasını sürmek.
Süren sürdü o yavrunun sefasın
Kahrını, cefasın çeken ben oldum (Şiir nr.142)
- 102- Sıdkı sıyrılmak .
Kadan alsın güzellerin kamasu
Güzellerden sıdkım sıyrıldı, gönül (Şiir nr.433) (41)
- 103- Sökün etmek.
Ak kuğular sökün etti yurdundan
Koç yiğitler yatamıyor derdinden (Şiir nr.16)
- 104- Su gibi akmak.
Eridim su gibi aktım
Can dayanmaz söze gelin (Şiir nr.376)
- 105- Taşlara döğmek (Başını).
Kocayıp vaktin geçince
Taşlar alır döğünürsün (Şiir nr.379)
- 106- Tatlı cana kıymak.
Dost karşımda salınırken
Tatlı cana kıydın bu gün (Şiir nr.386)
- U) 107-Üstüne söz getirmek.
Yolunu yoluma döndüremedim
Getirme üstüne söz, kara gözlüm (Şiir nr.152)

(87) a.g.e. s.365'te yer alan bu dizeler, Cahit öztelli'nin yapıtında geçmemektedir.

(88) İlk dizedeki "kamasu" sözcüğü, a.g.e. s.372'de "hepisi" biçimindedir.

- V) 108- Vadesi yetmek.
Vâdem yetti, yaşın yaşın ağlarım
Bülbül gülden, ben yârimden ayrıldım (Şiir nr.441)
- Y) 109- Yangına su dökmek.
Gayrı bana bakma mısın
Yangına su dökme misin (Şiir nr.334)
- 110- Yalan dünya. (Yalancı...)
Yürü bire yalan dünya
Sana konan göçer bir gün (Şiir nr.464)
- 111- Yanıp tütmek.
Düşüm atasına, yandım tutuştum
Kara kaşım, ne naldayım, gör beni (Şiir nr.78)
- 112- Yere kapanmak.
Delindi ciğerim kapandım yere
Beni kaldıracak el gerek bana (Şiir nr.10)
- 113- Yola düşmek.
Karac'oğlan düşse yola
Hızır yardım etse bile (Şiir nr.412)
- 114- Yoluna adamak.
Karac'oğlan der ki, bilirim seni
Adadım yoluna kurban bu canı (Şiir nr.56)
- 115- Yolunu bağlamak. (Yollarını...)
Başı pare pare dumanlı dağlar
Bağlama yolumu, atım eşkindir (Şiir nr.281) (42)
- 116- Yolunu kesmek.
Senin yolun kimse kesmez
Gel geç, kadıncığım gel geç (Şiir nr.326)
- 117- Yüreği parçalanmak.
Söylemem o yâre, dokunur bana
Yürek pare pare, gönlüm coşkundur (Şiir nr.281)
- 118- Yüreği yanmak.
Karac'oğlan geçmez dilek
Ataş aldı, yandı yürek (Şiir nr. 373)

(42) İlk dize, a.g.e. s.436'da "Erzurum dağından esen rüzgâr" biçimindedir.

- 119- Yüreğinden kan gitmek.
Bir güzel de düşmezse eşine
Ah çektikçe yüreğinden kan gider (Şiir nr.246)
- 120- Yüreğine od düşmek.
Aceptenmen benim ağladığıma
Bir od düştü, yüreğimde yaram var (Şiir nr.243)
- 121- Yüreğinin yağı erimek (Yağını eritmek).
Şahin küçük amma, vermez avını
Sen erittin yüreğimin yağını (Şiir nr.228)
- 122- Yüz bulmak.
Ayırdın seçtin sözünü
Bizden çevirdin yüzünü (Şiir nr.386)
- 123- Yüzü kara.
Yüzü kara olsun Hak divanında
Kıyamet gününde başın dar olsun (Şiir nr.218)

OZANA ÖZGÜ DEYİŞLER

Ozana özgü deyişler, dizelerin son harfine göre alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

- 1- Alim olan kulak verir va'zlara
Cahil olan sohbet katar sazlara (Şiir nr.262)
- 2- Oğlan, sen kendini ileri atma
Gizli sırlarını yadlara satma (Şiir nr.50)
- 3- Sen iyilik et de o zayı olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma (Şiir nr.457)
- (89)Elinden geldikçe sen eylik eyle
Hatıra dokunup kırıcı olma (Şiir nr.457)
- (90)Sev seni seveni, zay etme emek
Sevenin sözünden geçici olma (Şiir nr.457)
- (91)Alçaklarda otur, gözet kendini
Kati yükseklerde uçucu olma (Şiir nr.457)
- (92)Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma (Şiir nr.457)
- (93) Kalmadı eyi gün devr-i zamana (Şiir nr.3)
- (94)Yük masnıtı bulmaz tay olmayınca (Şiir nr.3)

- 10- Elin ile doldurduğun doluyu
Dilin ile doldurmuyon ne fayda (Şiir nr.5)
- 11- Her adam ne bilir aşkın halinden (Şiir nr.39)
- '12- Gönül hak evidir, sakın söndürme (Şiir nr.443)
- 13- El ariftir, yokla kendi bendini
Dağıdırlar duzağını, fendini (Şiir nr.457) (43)
- (95) Gayetle severler, malı çoğ isen
Züğürt isen seni deli ederler (Şiir nr.209)
- (96) Kimi cennet ister, kimi cehennem
Cennetten beride yolda neler var (Şiir nr.241)
- (97) Bir ah çeksem yüce dağlar delinir
Yüreciğim bölük bölük bölünür (Şiir nr.7)
- (98) Yiğit daldasında yiğit gizlenir (Şiir nr.194)
- (99) Yıkılıp düşene gülme sakın sen
Yiğit düşüp kalkmayınca belli olmaz (Şiir nr.479)
- 19- Yiğit yiğidin yoldaşı
Eyilerde ham süt olmaz (Şiir nr.417)
- (100) Bin kaygu bir borç ödemez (Şiir nr.417)
- (101) Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asilzadelerden hiç kemlik gelmez (Şiir nr.457)

Sonuç

Buraya kadar örneklerini sunduğumuz bu sözler, özellikle Karacaoğlan'a özgü deyişler bunlardan ibaret değildir. Karacaoğlan'ın şiirlerinde bu tür sözlerin sayısız örnekleri görülmektedir. "Türkiye Türkçesinin Türkiye'nin dışı bir yana, içinde bile bir "bakımsız çocuk" durumuna düştüğü günümüzde" (44); "Anadolu'da yeni bir edebi dilin meydana gelmesinde" (45), sağlıklı bir Türkçe'nin gelişmesinde Karacaoğlan gibi ozanlarımızın katkıları büyüktür. Önemli olan Kara-

(102) İlk dizedeki "yokla kendi" sözcükleri, I.Hilmi Soykut, a.g.e.'de "yoklar seni" biçimindedir.

(103) ÖYMEN, Altan: Türkçe, Milliyet Gazetesi, 2 Temmuz 1991, s.10

(104) TİMURTAŞ, Prof.Dr. Faruk K.: Yunus Emre'nin Dili Üzerine Notlar, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt.II Halk Edebiyatı, Ank. 1982, s.412.

caoğlan gibi ozanlarımızın dilinin incelenmesi, görölen özelliklerin genç kuşaklara aktarılmasıdır. Bu görev de her şeyden önce uzmanlara ve bilim dünyasına düşmektedir. Bakalım zaman bu görevin yerine getirildiğini gösterecek midir? Dileğimiz bu görevin en kısa sürede yerine getirilmesidir.